

398: 821.163.2.09-93

C37

Иван Симеонов

МИТОЛОГИЧНО-ЛЕГЕНДАРНОТО
В БЪЛГАРСКАТА БЕЛЕТРИСТИКА
ЗА ДЕЦА И ЮНОШИ
(1918-1945)

Иван Симеонов

Митологично-легендарното в българската белетристика за деца и юноши (1918-1945)

- ❖ Мит, предание, легенда, фолклорна приказка
- ❖ Българската белетристика за деца и юноши (1918-1945)
- ❖ Авторизации на митове, предания и легенди
- ❖ Архетипни образи и мотиви

2008 г.

Рецензент: Мария Лазаревна Пасларь

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод 5

Глава първа

Мит, предание, легенда, фолклорна приказка..... 9

Глава втора

Българската белетристика за деца и юноши (1918-1945) 54

Глава трета

Авторизации на митове, предания и легенди 98

Глава четвърта

Архетипни образи и мотиви 144

Заклучение..... 192

Азбучен показалец на имената на писатели и учени..... 195

Библиография..... 203

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Симеонов, Иван

Митологично-легендарното в българската белетристика за деца и юноши (1918-1945) / Иван Симеонов; Тараклийски държавен ун-т. - Ch. : SSB 2008 (Tipogr. "Business elita" SRL). - 2005 p.

Bibliogr. p. 202-205

ISBN 978-9975-9569-1-8

600 ex.

821.163.2.09

На корицата: Бернини, Аполон и Дафна

© д-р Иван Илиев Симеонов – автор, 2008 г.

УВОД

Тази монография разкрива архетипното влияние на архаичния мит и на фолклорните видове – предание, легенда и приказка – върху българската белетристика за деца и юноши (1918-1945). Древните митове са обект на задълбочени изследвания през последните сто и петдесет години от културната и литературната антропология, от литературознанието и фолклористиката. Много архетипни следи от тях се откриват както във фолклора, така и в художествената литература. Архаичният мит е представлявал сложно синкретично образуване от наративи, ритуали, рисунки, музика, танци, символи и др.

Старинни предания за богове и герои се съдържат в Омировите поеми “Илиада” и “Одисея”. Техните герои – Ахил, Одисей, Хектор, Агамемнон, Менелай, Аякс, Андромаха, Пенелопа, Елена и други – били много популярни в Древна Елада. Митологични сюжети проникват и в други творби от античната литература: поемата “Теогония”, създадена според старогръцкото предание от беотиец Хезиод през VIII пр. Хр., по-голямата част от трагедиите на атинските драматурзи от V в. пр. Хр. – Есхил, Софокъл, Еврипид, в творчеството на мнозина лирически поети (напр. Пиндар). Старогръцката теогонична система е заимствана по-късно от римляните, които дават други имена на боговете: Зевс става Юпитер, Хера – Юнона, Артемида – Диана, Афродита – Венера, Атина – Минерва, Арес – Марс, Хефест – Вулкан, Хермес – Меркурий, Деметра – Церера, Дионис – Бакх и т. н. Редица старогръцки и римски писатели по-късно продължават да претворяват в свои творби митологични сюжети – Вергилий (“Енеида”), Овидий (“Метаморфози” и “Героини”), Павзаний (“Описание на Елада”) и др. Наред с изброените по-горе произведения от антични писатели, където са се запазили и до днес цели митични разкази, в повечето творби на останалите автори от античността се споменават отделни божества или герои.

Образи на митични богове и герои са сътворени в многобройни творби от античното изобразително изкуство и пластика. Някои старогръцки ваятели са възпроизвели отделни митологични епизоди, например знаменитата скулптурна група “Лакоон”, създадена в I в. пр. Хр. от родоските скулптори Агесандър, Полидор и Атинодор, огромната групова скулптура, създадена от родоските ваятели Аполоний и Тавриск, която изобразява наказанието на злата царица

Дирка от героите Зет и Амфион; друга скултура пък представя Менелай, бранещ трупа на падналия в боя Патрокъл (IV в. пр. Хр.) и др. Фрагменти от митологични разкази са изобразявани и във фреските, украсяващи стените на сгради в античните градове. Такива изображения са намерени при разкопките на древния град Помпей. Отделни епизоди от митологични предания са изобразявани и върху старогръцки вази. Изобщо старогръцката митология е била един от най-важните елементи на античната гръко-римска култура.

По време на Ренесанса произведенията на античното изкуство, а с тях и старогръцката митология, привличат отново вниманието на европейците. Видни писатели, художници и скулптори продължават древната традиция да претворяват митологични сюжети в свои творби, например: Леонардо да Винчи (“Бюст на богиня Флора”), Сандро Ботичели (“Раждането на Венера”, “Пролет”), Тициан (“Венера пред огледалото” и др.), Джордано (“Парис отсъжда”). Една от драмите на Уилям Шекспир (“Троил и Кресида”) е написана върху сюжет, зает от старогръцката митология. Такава е и поемата му “Венера и Адонис”.

През XVII и XVIII в. заимстването на антични митологични сюжети придобива голяма популярност: Петер Паул Рубенс създава картините си “Персей и Андромеда”, “Венера и Адонис” и други; Ван Дайк – “Марс” и “Венера”, Харменс ван Райн Рембранд – “Даная”, “Глава на Атина Палада”; Никола Пусен – “Ехо и Нарцис”, “Нимфа и сатир”, “Пейзаж с Полифем”, “Пейзаж с Херкулес”; Джан Лоренцо Бернини – скулптурната група “Аполон и Дафна” и др. Митологични сюжети от древността разработват в свои творби френските писатели Пиер Корней и Жан Расин, немските Йохан Волганг Гьоте и Фридрих Шилер и др. Върху митологична основа композитори създават опери, например Клаудио Монтеверди (“Орфей”), Жан Филип Рамо (“Кастор и Полукс”), Кристоф Вилибалд Глук (“Ифигения в Авлида” и “Орфей”), Волфганг Амадеус Моцарт (“Идоменей”) и др.

В книгата е обоснована тезата, че независимо от влиянието на древния мит върху фолклорната приказка, тя е възникнала самостоятелно като реакция срещу неговата религиозност, отстоявайки правото на човешкия индивид да бъде субект в опознаването и усвояването на реалната действителност. Най-сигурното доказател-

ство за това е присъствието на магическото начало във вълшебните народни приказки, които са едни от най-старите. От своя страна, митът наследява много черти от праисторическите религиозни вярвания и представи – тотемизъм, анимизъм, фетишизъм и др. Митът като културен феномен е интересен и с това, че и в най-ново време в човешкото общество съществува митотворческа и демитологизираща дейност, включително и в съвременната литература. Разгледани са основните школи в културната антропология по отношение на архаичния мит.

Направена е обща характеристика на българската митология (по Анчо Калоянов), като е изтъкната интерференцията между митологичните системи на траки, славяни и прабългари, участвали в процеса на образуване на българската народност. По-подробно са разгледани ония митологични персонажи от пантеона на нашите предци, които са намерили място в творби от белетристиката ни за деца и юноши.

Влиянието на древните митове върху фолклорната приказка се проявява под формата на сюжетни повествователни модели, архетипни образи, начини на изграждане на литературните герои и съществуването на опозиции, най-важната от които е свое – чуждо. В тази връзка са приведени конкретни примери от старогръцката митология, от Светото писание и от български народни приказки. Използвана е класификацията на основните функции на персонажите в народните приказки, направена от руския учен Владимир Пропп. Показани са и принципните различия между фолклорната приказка и древния мит.

Във втора глава е направена обзорна характеристика на българската белетристика за деца и юноши през разглеждания период. Посочени са нейните най-видни представители и са очертани общите особености на основните жанрове – авторизирани фолклорни видове (приказка, предание и легенда), литературна приказка, разказ, повест, роман и мемоаристика. Отбелязани са годините, в които тези книги са издадени и е дадена кратка статистическа справка за количественото съотношение на литературната продукция в отделните жанрове.

В трета глава са анализирани онези детско-юношески прозаични творби, които са създадени върху основата на митологични сю-

жети, народни предания и легенди, т. е. практически те представляват техни авторизации (“Тезей, победител на Минотавра” от Ценко Цветанов, “Крали Марко” от Теодосий Анастасов, “Орлов камък” от Георги Караславов и др.).

В четвърта глава е изяснена художествената функция на вмъкнатите в повести и романи предания и легенди (напр. “На село” от Георги Караславов, “Биволарчета” от Стоян Ц. Даскалов, “Момчил слиза от планината” от Здравко Сребров и др.) както и на използването на архетипни мотиви и образи.

Накрая е поместен азбучен показалец на имената на писатели и учени, споменати в отделните глави. Посочена е и използваната литература.

Монографията ще бъде полезна както на студентите от педагогическите и филологическите специалности на университета, така също на учителите, библиотечните работници и на книгоиздателите, които биха могли да преиздадат някои добри в художествено отношение творби, но за съжаление позабравени през последните няколко десетилетия.

От автора